

Roll No.

Total No. of Questions : 20]

143/C

[Total No. of Printed Pages : 8

SS

2039

ਸਲਾਨਾ ਪਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

BUSINESS ECONOMICS AND QUANTITATIVE METHODS-II

(Commerce Group)

(Punjabi, Hindi and English Versions)

(Evening Session)

Time allowed : Three hours

Maximum marks : 65

(Punjabi Version)

- ਨੋਟ : (i) ਆਪਣੀ ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ ਵਾਲੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ 143/C ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਜ ਕਰੋ ਜੀ ।
- (ii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ਗਿਣ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਟਾਈਟਲ ਸਹਿਤ 30 ਪੰਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਠੀਕ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਹਨ ।
- (iii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਪੰਨਾ/ਪੰਨੇ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ/ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।
- (iv) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਭਾਗ-ਓ, ਭਾਗ-ਅ, ਭਾਗ-ੲ, ਅਤੇ ਭਾਗ-ਸ) ।
- (v) ਭਾਗ-ਓ : ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 ਦੇ 5 ਸਬ ਪਾਰਟ ਹੋਣਗੇ, ਹਰੇਕ ਸਬ ਪਾਰਟ ਇੱਕ ਅੰਕ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ 1-15 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ ।
- (vi) ਭਾਗ-ਅ : ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 2 ਤੋਂ 8 ਤੱਕ ਹੋਣਗੇ, ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 2 ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ 5-10 ਲਾਇਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ ।
- (vii) ਭਾਗ-ੲ : ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 9 ਤੋਂ 17 ਤੱਕ ਹੋਣਗੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 4 ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਕੋਈ 7 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ 15-20 ਲਾਇਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਉ ।
- (viii) ਭਾਗ-ਸ : ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 18 ਤੋਂ 20 ਤੱਕ ਅੰਦਰੂਨੀ ਚੋਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣਗੇ, ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 6 ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ 3-5 ਪੰਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ ।
- (ix) ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਓ ।
- (x) ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਧਾਰਣ ਕੈਲਕੁਲੇਟਰ ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ । ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣਾ ਕੈਲਕੁਲੇਟਰ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ । ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਮੰਗਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਭਾਗ-ਓ

1. (i) ਪੂੰਜੀਗਤ ਬਜਟ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? 1
- (ii) ਭਾਰਤ ਗਣਿਤਕ ਔਸਤ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਲਿਖੋ । 1
- (iii) ਧਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਰਿਣਾਤਮਕ ਸਹਿਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੀ ਅੰਤਰ ਹੈ ? 1
- (iv) ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਨੂੰ GNP ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ? 1
- (v) ਬੈਂਕ ਦਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? 1

5×1=5

ਭਾਗ-ਅ

2. ਬਾਜ਼ਾਰ ਕੀਮਤ ਤੇ ਕੁੱਲ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਉਤਪਾਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੱਸੋ । 2
3. ਜੇ ਸੀਮਾਂਤ ਉਪਭੋਗ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ 80% ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ 1000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਪਤਾ ਕਰੋ । 2
4. ਸਾਖ ਮੁਦਰਾ ਕੀ ਹੈ ? 2

143/C-SS

[Turn over

(2)

5. ਮੱਧਿਕਾ ਦੇ ਕੋਈ ਦੋ ਗੁਣ ਲਿਖੋ । 2
6. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ Q_1 ਦਾ ਮੁੱਲ ਪਤਾ ਕਰੋ : 2
 $X : 15, 20, 25, 28, 16, 17, 9, 11$
7. ਫਿਸ਼ਰ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਆਦਰਸ਼ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? 2
8. X ਤੇ Y ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਗਮਨ ਗੁਣਾਂਕ .06 ਅਤੇ Y ਤੇ X ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਗਮਨ ਗੁਣਾਂਕ 0.54 ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ r ਪਤਾ ਕਰੋ । 2

7×2=14

ਨੋਟ : ਕੋਈ ਸੱਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ।

ਕਾਗ਼-ਦ

9. ਮੁਦਰਾ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 4
10. ਸੰਤੁਲਿਤ ਅਤੇ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਬਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਦੱਸੋ । ਕੀ ਸੰਤੁਲਿਤ ਬਜ਼ਟ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 4
11. ਭੁਗਤਾਨ ਬਾਕੀ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਬਾਕੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 4
12. ਇੱਕ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚੋਂ 40 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ : 4

ਅੰਕ	3	6	7	8	9	10
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	8	10	7	6	3	6

ਜੇ ਜਮਾਤ ਦੇ ਕੁੱਲ 50 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਔਸਤ ਅੰਕ 5.6 ਹੋਣ ਤਾਂ ਟੈਸਟ ਵਿੱਚੋਂ ਫੇਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਔਸਤ ਅੰਕ ਪਤਾ ਕਰੋ । 4

13. ਬੋਲੀ ਦੀ ਵਿਧੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਮਤਾ ਦਾ ਗੁਣਾਂਕ ਪਤਾ ਕਰੋ : 4

X :	2	3	4	5	6	7
F :	2	3	5	7	6	4

14. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਸਥਿਰ ਆਧਾਰ ਸੂਚਕ ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਲੜੀ ਆਧਾਰ ਸੂਚਕ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲੋ : 4

ਸਾਲ	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ਸਥਿਰ ਆਧਾਰ ਸੂਚਕ ਅੰਕ 2010=100	94	96	104	92	88	90

15. ਇੱਕ ਸਹਿਸੰਬੰਧ ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਮੁੱਲਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹਨ : 4

	X	Y
ਔਸਤ	9	50
ਪ੍ਰਮਾਪ ਵਿਚਲਨ	7	10

X ਅਤੇ Y ਵਿਚਕਾਰ ਸਹਿਸੰਬੰਧ ਦਾ ਗੁਣਾਂਕ +0.8 ਹੈ

Y ਦਾ ਮੁੱਲ ਪਤਾ ਕਰੋ ਜੇ X ਦਾ ਮੁੱਲ 80 ਹੋਵੇ ?

16. ਉਤਪਾਦ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਮਦਨ ਕਿਵੇਂ ਮਾਪੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 4
17. ਕੁੱਲ ਮੰਗ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਪੂਰਤੀ ਕਿਉਂ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? 4

7×4=28

143/C-SS

(3)

ਭਾਗ-ਸ

18. (i) ਵਿਸਰ (ii) ਮਾਰਸਲ ਅਤੇ ਐਜਵਰਥ ਦੇ ਸੂਤਰ ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਡਾਟੇ ਤੋਂ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਬਣਾਉ 6

Commodity	2016		2017	
	P_0	Q_0	P_1	Q_1
A	5	10	4	12
B	8	6	7	7
C	6	3	5	4

ਜਾਂ

ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਭੁਗਤਾਨ ਬਾਕੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਾਅ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 6

19. ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ M ਅਤੇ Z ਦਾ ਮੁੱਲ 67 ਅਤੇ 68 ਹੈ, ਜੇ $N=115$ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੁਪਤ ਅਵਿਰਤੀਆਂ ਪਤਾ ਕਰੋ। 6

x:	0-20	20-40	40-60	60-80	80-100	100-120	120-140
f:	2	8	30	?	?	?	2

ਜਾਂ

ਮੌਤ ਦਰ ਅਤੇ ਅਬਾਦੀ ਦੀ ਘਣਤਾ ਵਿੱਚ Product Moment Method ਨਾਲ ਸਹਿ ਸੰਬੰਧ ਗੁਣਾਂਕ ਪਤਾ ਕਰੋ।

ਸ਼ਹਿਰ	ਏਰੀਆ (Sq. Kms.)	ਅਬਾਦੀ	ਮੌਤਾਂ
A	150	30000	300
B	180	90000	1440
C	100	40000	560
D	60	42000	840
E	120	72000	1224
F	80	24000	312

20. ਨਿਵੇਸ਼ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ? ਸੀਮਾਂਤ ਉਪਭੋਗ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਗੁਣਕ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 6

ਜਾਂ

ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਦੁਆਰਾ ਸਾਖ ਨਿਯੰਤਰਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਯੰਤਰ ਕਿਹੜੇ ਹਨ? ਕਿਸੇ ਤਿੰਨ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 6

3×6=18

(Hindi Version)

- ਨੋਟ : (i) ਅਪਣੀ ਉਤਰ-ਪੁਸ਼ਟਿਕਾ ਦੇ ਮੁਖ ਪ੍ਰਥ ਪਰ ਵਿਥ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ ਵਾਲੇ ਖਾਨੇ ਮੇਂ ਵਿਥ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ 143/C ਅਵਸ਼ਯ ਲਿਖੋ।
- (ii) ਉਤਰ-ਪੁਸ਼ਟਿਕਾ ਲੇਤੇ ਹੀ ਇਸਕੇ ਪ੍ਰਥ ਗਿਨਕਰ ਦੇਖ ਲੋ ਕਿ ਇਸਮੇਂ ਟਾਇਟਲ ਸਹਿਤ 30 ਪ੍ਰਥ ਹੈਂ ਏਵਂ ਸਹੀ ਕ੍ਰਮ ਮੇਂ ਹੈਂ।
- (iii) ਉਤਰ-ਪੁਸ਼ਟਿਕਾ ਮੇਂ ਖਾਲੀ ਓਡੇ ਗਏ ਪ੍ਰਥ/ਪ੍ਰਥਾਂ ਦੇ ਪੜਚਾਹੁ ਹਲ ਕੀਏ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ/ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਕਾ ਸੂਲ੍ਯਾਂਕਨ ਨਹੀਂ ਕੀਯਾ ਜਾਏਗਾ।
- (iv) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪਤ੍ਰ ਕੋ ਚਾਰ ਖਾਗੋਂ ਮੇਂ ਭਾਂਟਾ ਗਯਾ ਹੈ (ਖਾਗ-ਕ, ਖਾਗ-ਖ, ਖਾਗ-ਗ, ਔਰ ਖਾਗ-ਘ)।
- (v) ਖਾਗ-ਕ : ਮੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 ਕੇ 5 ਉਪ ਖਾਗ ਹੋਂਗੇ ਪ੍ਰਤ੍ਯੇਕ ਉਪ ਖਾਗ 1 ਅੰਕ ਕਾ ਹੋਗਾ, ਇਨਕਾ ਉਤਰ 1-15 ਸ਼ਬਦੋਂ ਮੇਂ ਲਿਖੋ।
- (vi) ਖਾਗ-ਖ : ਮੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 2 ਸੇ 8 ਤਕ ਹੋਂਗੇ, ਪ੍ਰਤ੍ਯੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 2 ਅੰਕ ਕਾ ਹੋਗਾ, ਇਨਕਾ ਉਤਰ 5-10 ਲਾਇਨੋਂ ਮੇਂ ਲਿਖੋ।

143/C-SS

[Turn over]

- (vii) भाग-ग : में प्रश्न नं. 9 से 17 तक होंगे, प्रत्येक प्रश्न 4 अंक का होगा, इनमें से कोई 7 प्रश्न करें, इनका उत्तर 15-20 लाइनों में लिखें।
- (viii) भाग-घ : में प्रश्न नं. 18 से 20 तक अन्दरूनी विकल्प वाले होंगे, प्रत्येक प्रश्न 6 अंक का होगा, इनका उत्तर 3-5 पन्नों में लिखें।
- (ix) जरूरत के अनुसार चित्र बनाएं।
- (x) साधारण गणक (Calculator) का प्रयोग करने की आज्ञा है। परीक्षार्थी अपना गणक परीक्षा भवन में लेकर आयें। उनको एक दूसरे से माँगने की अनुमति नहीं होगी।

भाग-क

1. (i) पूंजीगत बजट से आपका क्या भाव है ? 1
- (ii) भारत समान्तर माध्य की परिभाषा लिखें। 1
- (iii) धनात्मक और ऋणात्मक सह-सम्बन्ध में क्या अन्तर है ? 1
- (iv) पुरानी वस्तुओं के मूल्य को GNP में शामिल क्यों नहीं करना चाहिए ? 1
- (v) बैंक दर क्या है ? 1

5×1=5

भाग-ख

2. बाजार कीमत पर कुल राष्ट्रीय उत्पाद की परिभाषा बताएं। 2
3. यदि सीमान्त उपभोग प्रवृत्ति 80% हो और कुल आमदनी में बढ़ोत्तरी 1000 करोड़ रुपये हो तो निवेश में बढ़ोत्तरी पता करें। 2
4. साख मुद्रा क्या है ? 2
5. माध्यिका के कोई दो गुण लिखें। 2
6. निम्नलिखित आँकड़ों में से Q_1 का मूल्य ज्ञात करें
X : 15, 20, 25, 28, 16, 17, 9, 11 2
7. फिशर की विधि को आदर्श सूचकांक क्यों कहा जाता है ? 2
8. X पर Y का प्रतिगमन गुणांक .06 और Y पर X का प्रतिगमन गुणांक 0.54 हो तो उनका r पता करें। 2

7×2=14

नोट : कोई सात प्रश्न करें।

भाग-ग

9. मुद्रा के कार्यों की व्याख्या करें। 4
10. संतुलित बजट और असंतुलित बजट में क्या अन्तर है ? क्या संतुलित बजट सरकार की उपलब्धि होती है व्याख्या करें। 4
11. भुगतान बाकी और व्यापार बाकी की अवधारणाओं से आपका क्या अभिप्राय है ? व्याख्या करें। 4
12. एक कक्षा में 40 विद्यार्थियों ने Test पास किया और नीचे लिखे अनुसार अंक प्राप्त किए :

अंक	3	6	7	8	9	10
विद्यार्थियों की संख्या	8	10	7	6	3	6

यदि कक्षा के कुल 50 विद्यार्थियों के औसत अंक 5.6 हों तो Test में फेल होने वाले विद्यार्थियों के औसत अंक पता करें।

4

13. बाउले की विधि प्रयोग करके विषमता का गुणांक पता करें :

X :	2	3	4	5	6	7
F :	2	3	5	7	6	4

14. नीचे लिखे स्थिर आधार सूचकांक को श्रृंखला आधार सूचकांकों में बदलो :

साल	2010	2011	2012	2013	2014	2015
स्थिर आधार सूचकांक 2010=100	94	96	104	92	88	90

15. एक सह-सम्बन्ध अध्ययन में नीचे लिखे मान प्राप्त हुए

	X	Y
माध्य	9	50
प्रमाप विचलन	7	10

X और Y के बीच सह-सम्बन्ध का गुणांक +0.8 है। यदि X का मूल्य 80 हो तो Y का मूल्य ज्ञात करें।

16. उत्पाद विधि से राष्ट्रीय आमदन कैसे मापी जाती है ? व्याख्या करें।

17. कुल माँग और कुल पूर्ति क्यों बराबर होती है जब आय और उत्पादन संतुलन स्तर पर होता है। चर्चा करें।

7×4=28

भाग-घ

18. (i) फिशर (ii) मार्शल व एजवर्थ के सूत्र से नीचे दिए डाटा से सूचकांक बनाएं

Commodity	2016		2017	
	P ₀	Q ₀	P ₁	Q ₁
A	5	10	4	12
B	8	6	7	7
C	6	3	5	4

अथवा

प्रतिकूल भुगतान शेष को सुधारने के उपायों का वर्णन करें।

19. नीचे दी श्रृंखला में M और Z का मूल्य 67 और 68 है। अगर N=115 हो तो लुप्त आवृत्तियाँ ज्ञात करें।

x :	0-20	20-40	40-60	60-80	80-100	100-120	120-140
f :	2	8	30	?	?	?	2

अथवा

मृत्यु दर और आबादी के घनत्व में Product Moment Method से सह-सम्बन्ध गुणांक ज्ञात करें।

शहर	क्षेत्रफल (Sq. Kms.)	आबादी	मृत्यु
A	150	30000	300
B	180	90000	1440
C	100	40000	560
D	60	42000	840
E	120	72000	1224
F	80	24000	312

20. निवेश से क्या अभिप्राय है ? सीमान्त उपभोग प्रवृत्ति और निवेश गुणक में सम्बन्ध का वर्णन करें।

6

अथवा

भारतीय रिजर्व बैंक द्वारा साख नियंत्रण के लिए संख्यात्मक यंत्र कौन-कौन से हैं ? किसी तीन का विस्तार से वर्णन करें।

6

3×6=18

(English Version)

- Note :** (i) You must write the subject-code/paper-code **143/C** in the box provided on the title page of your answer-book.
- (ii) Make sure that the answer-book contains 30 pages (including title page) and are properly serialised as soon as you receive it.
- (iii) Question/s attempted after leaving blank page/s in the answer-book would not be evaluated.
- (iv) Question paper has been divided into 4 parts. **Part-A, Part-B, Part-C and Part-D.**
- (v) **Part-A :** will consist of question no. 1 of 5 sub-parts of one mark each. Answer should be in 1-15 words.
- (vi) **Part-B :** will consist of question no. 2 to 8 of two marks each. Answer should be in 5 to 10 lines.
- (vii) **Part-C :** will consist of question no. 9 to 17. Each question carries 4 marks. Answer should be in 15-20 lines. Attempt any 7 questions from this section.
- (viii) **Part-D :** will consist of question no. 18 to 20 having internal choice. Each question carries 6 marks. Answer should be in 3-5 pages.
- (ix) Make diagrams where necessary.
- (x) The use of non programmable simple calculator is allowed. The student should bring their own calculator in the examination hall. No borrowing will be permitted.

Part-A

1. (i) What do you mean by Capital Budget ? 1
- (ii) Define weighted arithmetic mean. 1
- (iii) What is the difference between positive and negative correlation ? 1
- (iv) Why should the value of second hand product be not included in GNP ? 1
- (v) What is the Bank Rate ? 1

5×1=5

143/C-SS

Part-B

2. Define Gross National Product at market price. 2
3. If marginal propensity to consume is 80% and total increase in income is Rs. 1000 crores. Find out increase in investment. 2
4. What is the Credit Money ? 2
5. Give any two merits of median. 2
6. Calculate the value of Q_1 from the following data : 2
X : 15, 20, 25, 28, 16, 17, 9, 11
7. Why Fisher's method is called ideal index number ? 2
8. Regression Coefficient of X on Y is .06 and that of Y on X is .54. Calculate r. 2

7×2=14

Note : Attempt any seven questions. Part-C

9. Explain the functions of Money. 4
10. Distinguish between balanced budget and unbalanced budget. Is balanced budget an achievement of Govt. ? Explain. 4
11. Explain the concepts of Balance of Payment & Balance of Trade. 4
12. In a class the marks obtained by 40 students who passed the test are as under :

Marks	3	6	7	8	9	10
Number of Students	8	10	7	6	3	6

If the average marks for all the 50 students were 5.6. Find out the average marks of those who failed in the test. 4

13. Compute Co-efficient of Skewness by using Bowley's method. 4

X :	2	3	4	5	6	7
F :	2	3	5	7	6	4

14. From the fixed base index numbers given below, Prepare chain base index numbers : 4

Year :	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Fixed Index 2010=100	94	96	104	92	88	90

15. In a correlation study the following values are obtained : 4

	X	Y
Mean	9	50
S.D.	7	10

Coefficient of Correlation between X and Y is +0.8
Find the value of Y if X is 80.

16. How will you measure National Income by Product Method ? 4
17. Why aggregate demand must be equal to aggregate supply at the equilibrium level of income and output ? Explain. 4

7×4=28

Part-D

18. Calculate (i) Fisher's (ii) Marshal and Edgeworth's Index numbers for following data : 6

Commodity	2016		2017	
	P_0	Q_0	P_1	Q_1
A	5	10	4	12
B	8	6	7	7
C	6	3	5	4

or

Explain in detail what are the measures used to correct the disequilibrium in Balance of Payment. 6

19. M and Z of the following given series is 67 and 68. If $N = 115$, find the values of missing frequencies 6

x :	0-20	20-40	40-60	60-80	80-100	100-120	120-140
f :	2	8	30	?	?	?	2

or

Calculate Coefficient of Correlation by Product Moment Method between death rate and density of population :

CITY	AREA (Sq. Kms.)	POPULATION	DEATHS
A	150	30000	300
B	180	90000	1440
C	100	40000	560
D	60	42000	840
E	120	72000	1224
F	80	24000	312

20. What is meant by Investment ? Explain the relationship between marginal propensity to consume and investment multiplier. 6

or

What are quantitative instruments used by RBI to control credit ? Explain any three in detail. 6

3×6=18